

affecten toe. In een zelfden geest werd ten onzent de ethiek beoefend door den ouden VITRINGA ¹⁾, SALOMON VAN TILL ²⁾, DRIESSEN ³⁾, terwijl de irenische WIRSIUS, die tusschen Voetianen en Coccejanen had trachten te bemiddelen, dit ook beproefde in de ethiek ⁴⁾. Feitelijk is de beoefening der ethiek naar zuiver Calvinistische lijnen weg. Het Voetianisme was verdrongen. Een laatste avondschemering van vroeger glorie zijn nog de *Institutiones Theologiae Practicae* ⁵⁾ van den Groninger hoogleeraar CORNELIUS v. VELZEN. De schrijver zegt, dat in zijn dagen — het was in 1743 — de ethiek aan geen enkele Nederlandsche academie, uitgenomen die van Groningen, meer gedoceerd werd, en als oorzaak van dezen ondergang der eens ten onzent zoo bloeiende *Theologia practica* noemt ook VAN VELZEN de Coccejaansche twisten. Deze *Institutiones* geven de practische ethiek op de wijze van VOETIUS nog eens als moraal en ascetiek. De definitie van het vak als *scientia, quae tradit hominis regniti vitam sanctam ex revelatione, ratione, et experientia* ⁶⁾ is om deze coördinatie niet boven bedenking verheven. Terwijl de tegenstelling van *excessus* en *defectus*, telkens bij de verschillende deugden te pas gebracht, wat sterk aan ARISTOTELES herinnert. Toch mogen wij v. VELZEN dankbaar zijn. Na hem ging de

1) *Typus theologiae practicae*. Fran. 1717.

2) *Theologia Paracletica*. 1724.

3) *Evangelische zedekunde*, 1716 en *Homo vetus et novus*, 1728.

4) *Schediasma Theologiae practicae*, na zijn dood in 1708, eerst in 1729 uitgegeven. Er verscheen een Hollandsche vertaling van, die nog in 1874 herdrukt is. Zijn dogmatisch hoofdwerk is *De oeconomia foederum*.

5) Een zeer uitvoerig werk in drie deelen. Het eerste verscheen in 1743, het tweede in 1757; het derde is na zijn dood in 1758 door zijn leerlingen uitgegeven. In 1750 gaf v. VELZEN een *Theologiae practicae medulla*.

De predikant van Emden, Eduard Meiners, bekend ook door zijn *Oostvrieslands kerkelijke Geschiedenisse*, heeft de *Institutiones* in handschrift gekend en er voor zijn *Praktykale Godgeleertheit*, een boekje waarvan de 2de druk reeds in 1738 verscheen, gebruik van gemaakt.

6) *Institutiones*, I, p. 9—10. *Hicce temporibus nulla datur in Belgio Academia, in qua lectiones publicae vel privatae continua serie per totum Academicum annum in hanc doctrinam instituuntur, uti in alias Scientias theologicas, nisi in Academia Groning-Omlandica. Hic defectus, qui a multis jam annis regnavit, multiplex et grave peperit damnum, (quod non recensebo) atque variae illius possent adsignari caussae, ex quibus illam tantum memorabo, quod post exortas inter fratres quaestiones de doctrina Testamentorum, Oeconomiarum, Typorum, Prophetiarum cet. principalis attentio in illas ita sit devoluta et defixa, ac si proram et puppim Christianismi constituerent, atque sublimior eruditio in harum rerum cognitione collocari coepit, cum aliorum studiorum, quae proximum cum iis nexum non habebant, speciatim practicum etiam, neglectu et contentu.*